

FABRA, PRESERVACIÓ I ÚS SOSTENIBLE DE LA LLENGUA
(Article publicat a *Avui* i *Levante* el dia 21 de maig de 1998)

Cinquanta anys poden semblar un llarg període, però no representen gaire en la història d'una llengua, sobretot si entremig hi ha hagut, forçadament, una llarga etapa de foscor després d'una maltempada històrica, de caràcter absolutament imprevisible pel que fa a l'abast de la seva acció destructiva de la personalitat nacional catalana. Tanmateix, podem ben afirmar que, en matèria de llengua, ens n'hem sortit gràcies a la solidesa dels fonaments de l'obra de Fabra i a l'acceptació social de què gaudí —i gaudeix encara—, sense que amb això vulgui menystenir el coratge, l'esforç o simplement la fidelitat de tants catalans anònims que han sabut preservar-nos els mots. La persona, Pompeu Fabra, i l'obra que ell dirigí, la codificació de la llengua catalana moderna, han esdevingut patrimoni de tot un poble.

Malauradament, a vegades, els arguments s'han de repetir cíclicament. Per això ve a tomb citar les paraules que Pompeu Fabra adreçava l'any 1920 a un escriptor valencià: «levant la vostra llengua escrita per damunt dels parlars valencians actuals, [...] produiríeu un valencià que no seria pas una llengua altra que la catalana nostra, sinó la modalitat valenciana de la llengua catalana, al costat de la nostra modalitat catalana i de la modalitat balear. [...] No, no es pretén supeditar cap varietat a una altra [...]»

Aquestes frases de Fabra adquireixen avui plena vigència, i de ben segur que les adreçaria de bell nou no als escriptors precisament, sinó a alguns altres sectors de la comunitat lingüística, tot i que fa seixanta anys, des de l'aprovació de les *Normes* de Castelló i la posterior doctrina ortogràfica i gramatical de Carles Salvador, hom creia ja superades aquestes qüestions. Així ho hem recordat al Consell Valencià de Cultura tant les universitats valencianes com l'Institut d'Estudis Catalans.

Fabra féu un pas endavant en aquest procés de poder expressar per escrit en mots senzills, però propis, els sentiments comuns a qualsevol mortal, posant-hi —i posant-nos-hi— remei. Fou una passa de gegant i, en fer-la, Fabra es convertí, tant si es vol com si no, en una personalitat providencial. És clar que ell no partia del no-res. El català havia estat una llengua escrita i fortament unificada a l'edat mitjana. La història, però, ens n'havia estroncat la tradició. Hi havia hagut la Renaixença i, més encara, la figura cabdal de Verdaguer, però la manca d'unes institucions fortes i comunes n'havia diversificat i fragmentat els usos allí on no havia entrat ja en un greu procés de recessió.

Pompeu Fabra es lliurà a l'obra d'unificació ortogràfica, gramatical i lèxica del català literari modern, i ho féu amb la disciplina i el rigor de l'estudiós i del científic, amb el seny de qui se sentia compromès en una empresa cívica —el sentit de la qual romania més en el consens social que en l'objectivitat científica o en la fermesa de les conviccions pròpies— i, en fi, amb la passió del patriota —per dir-ho amb el mot que ell mateix s'hauria aplicat. I és que l'obra de Fabra, per transcendental que hom la consideri i per indestruable que sigui del seu

nom, cal veure-la com una obra col·lectiva de redreçament lingüístic inserida en un procés de reconstrucció nacional. Deixant de banda les propostes primerenques de reforma lingüística, la seva obra de descripció gramatical del català actual, els estudis lingüístics més estrictament professionals, la seva tasca de divulgació i propagació del català normatiu, les seves gramàtiques francesa i anglesa, les seves traduccions literàries, deixant de banda tot això, que no és pas poc, l'obra fabriana de codificació lingüística és una contribució col·lectiva —que deixa traslluir sens dubte una forta empremta personal— a un projecte col·lectiu.

Parlar de l'obra de Fabra, doncs, és parlar també de l'obra normativitzadora de l'Institut d'Estudis Catalans i de la política de reconstrucció institucional d'Enric Prat de la Riba, com també de la seva continuació republicana. Malauradament, els esdeveniments posteriors van desbaratar l'una i l'altra, i només la voluntat de pervivència col·lectiva va empènyer de bell nou uns homes coratjosos i, val a dir-ho, agosarats a fer renèixer de les cendres l'Institut, i la llavor que hom havia sembrat en temps de bonança no es va perdre per sempre.

La continuïtat de les actuacions acadèmiques de l'Institut d'Estudis Catalans malgrat l'adversitat; el seu reconeixement oficial el 1976 «amb un àmbit d'actuació que s'estén a les terres de llengua i cultura catalanes»; la represa de la seva activitat científica; la profunda renovació que hi obriren els nous Estatuts de 1989; el reconeixement de la seva autoritat lingüística pel Parlament de Catalunya el 1991; la seva contribució recent a la institucionalització i l'establiment del català mitjançant la *Proposta per a un estàndard oral*, el nou *Diccionari de la llengua catalana* i la *Gramàtica catalana* (en curs d'elaboració), a més d'uns altres projectes de recerca lingüística, com l'*Atlas lingüístic del domini català*, el *Diccionari d'antropònims catalans*, la constitució del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana, ja acompanyada, la publicació del *Diccionari de freqüències* i la preparació d'un *Diccionari descriptiu del català modern*; la presència pública, com més va més evident, de l'IEC en la vida col·lectiva, i l'assumpció oberta i inequívoca de les seves responsabilitats estatutàries en el conjunt de la comunitat lingüística —no solament de manera simbòlica, sinó mitjançant actuacions concretes—; tot això que acabo d'esmentar són algunes de les fites que l'IEC actual ha assolit ja o s'ha proposat assolir, i, en aquest sentit, són un testimoni ferm que l'obra que Fabra contribuï tan substancialment a fundar serà continuada i adaptada a les noves i emergents necessitats socials i tecnològiques del segle XXI.

La figura de Pompeu Fabra, ho he dit al començament, no és patrimoni de cap grup, com no ho és de cap govern ni de cap institució, sinó del poble català. Però l'Institut d'Estudis Catalans la sent també ben seva, i no podria ser altrament. La Secció Filològica de l'Institut, a la qual Fabra pertanyé i de la qual fou president, ha fet les seves previsions i fa mesos que treballa en la preparació d'unes publicacions —talment com l'IEC ha col·laborat ja en el llibre *Homenatge a Pompeu Fabra, 1868-1948*, recentment presentat— i d'un simposi internacional sobre Fabra i la seva obra lingüística. La finalitat és contribuir a un millor coneixement objectiu d'allò que va fer per la llengua catalana i pel poble català en el seu moment històric, i a una avaluació i una contextualització de la seva obra tenint en compte la teoria i la pràctica de la planificació lingüística en uns altres indrets.

Aquestes iniciatives volen contribuir a homenatjar la memòria d'un home de ciència i de consens. El seu nom no hauria mai de ser instrumentalitzat per justificar posicions fonamentalistes ni per introduir la dissensió. Lluny de voler una llengua feta a la mida dels seus gustos personals, Fabra volia una llengua per a tothom i no s'amagava del conflicte entre la necessitat de depuració de la llengua i —com ell mateix deia— «el perill de caure en un llen-

guatge excessivament distanciat del llenguatge parlat i poc apte, doncs, a ésser adoptat per tothom» que contravingués a l'objectiu «d'oferir a la gent una llengua assequible i uniforme». Ell sabia molt bé que en matèria d'ortografia, per exemple, allò que importa és que n'hi hagi i que n'hi hagi una. Una i només una, com diuen sovint els matemàtics. I, perquè n'estava convençut, va saber renunciar sovint a algunes de les seves opinions a favor de l'únic objectiu que s'ho valia i que constitueix un dels seus llegats inestimables: l'existència d'una forma unitària d'escriure el català, arreu acceptada i practicada.

Reprenent les paraules citades de Fabra, hem de ser conscients que el nostre àmbit de competència lingüística ha estat sempre una unitat basada en la diversitat. Una unitat establerta a partir d'una llengua comuna amb les seves diverses modalitats, que configuren un àmbit lingüísticament, culturalment i històricament ben definit, però al mateix temps amb una diversitat cultural que ha propiciat sempre una rica intercomunicació; una unitat i una diversitat per la conservació i l'ús sostenible de les quals cal vetllar.